

me'yi Sultan Murad'a takdim ettiği belirtilmekle beraber bunun kaçınıcı Murad olduğu açıklık kazanmamıştır. Bununla birlikte sonradan bu fikre katılan Fuad Köprülü de dahil araştırmacıların çoğu bu padişahın II. Murad olduğunu kabul etmişlerdir. Bu sebeple onun II. Murad zamanında yaşadığını, eserini 762'de (1360-61) kaleme aldığı belli olduğuna göre de uzun bir ömür sürdüğünü söylemek yanlış olmaz.

BİBLİYOGRAFYA :

Ârif, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 5959; a.m.f., *Menâkıb-ı Hünerverân*, s. 60-61; Köprülü, *TET*, s. 258-260, 341; Ergun, *Türk Şairleri*, I, 60-61; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 97; Irene Melikoff, *La Geste de Malik Danişmend*, Paris 1960, I, 53-70; Banarlı, *RTE*, I, 302-303, 513-514; Barthold, *İslâm Medeniyeti*, s. 209-211; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 127.

MUSTAFA UZUN

ÂRİF BEY, Çarşambalı

(ö. 1892)

Son devrin
tanınmış hattatlarından.

Hacı Ârif Bey veya Fatih'in Çarşamba semtinde oturduğu için de Çarşambalı lakabıyla şöhret bulmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Sülüs-nesih yazılarıyla tuğrayı Mustafa Râkım'ın çırağı Hâşim Efendi'den, ta'likli ise Sâmî Efendi ile beraber Kıbrı-

Çarşambalı Ârif Bey'in celi-sülüs bir istifi
(Necmettin Okyay koleksiyonu)

sizâde İsmâil Hakkı Efendi'den öğrendi. Bir müddet sonra hocasını bırakıp Ali Haydar Bey'den ders almaya başladı. Aynı zamanda Mektûbî-i Mâliye Mukabeleciliği'nde çalışıyordu. Hayatının en verimli çağında vefat etti. Mezarı Eyüp yolu üzerindeki Yâvedüd Kabristanı'ndadır.

Daha çok celi yazıda maharet sahibi olan Hacı Ârif Bey ile hattat Sâmî Efendi arasında talebelik devresinde başlayan ve uzun süre devam eden dostluk, birbirlerinin yazı hatalarını tashih ederek sanatlarında ilerlemelerine de vesile olmuştur.

Celi-sülüs istif tertibinde pek mâhir olan Hacı Ârif Bey, "hatt-ı müsenâ" denilen **aynalı yazı*** da da şaheserler meydana getirdi. İstanbul'un Gedik Paşa, Aksaray Vâlide, Üsküdar Selimiye, Rum Mehmed Paşa gibi çeşitli camilerinde kitâbe ve levhaları mevcuttur. Celi-sülüs ve celi-ta'lik yazılarını, gördüğü eski hat örneklerinin hangi hattata ait olduğunu tayin edecek derecede iyi bilen ve bu sanatın inceliklerine vâkıf bulunan Hacı Ârif Bey'in mütevazı, nüktedan ve hoşsohbet bir şahsiyeti olduğu rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 50; Uğur Derman, *Hattat Hacı Arifler*, İstanbul 1965, s. 2; Eşref Edip, "Ârif", *İTA*, I, 496-497; "Ârif", *TA*, III, 309; R. Ekrem Koçu, "Ârif Bey", *İst.A*, II, 984-985.

M. UĞUR DERMAN

ÂRİF BEY, Hacı

(bk. HACI ÂRİF BEY).

ÂRİF BEY, Kanûni

(bk. HACI ÂRİF BEY, Kanûni).

ÂRİF BEY, Mehmed

(bk. MEHMED ÂRİF BEY).

ÂRİF ÇELEBİ

(ö. 719/1320)

Sultan Veled'in oğlu,
Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin torunu.

8 Zilkade 670'te (6 Haziran 1272) Konya'da doğdu. Annesi, Mevlânâ'nın önde gelen halifelerinden Selâhaddin-i Zerküb'un kızı Fâtıma Hatun'dur. Asıl adı Ferîdün, lakabı Celâleddin'dir. Bu ad ve lakap ona dedesi tarafından verildi. Yi-

ne dedesi onun ayrıca Emîr Ârif unvanı ile tanınmasını istedi ve bu unvan asıl adının yerini aldı. Ancak sonradan Mevlevîler "emîr" unvanı yerine "ulu" unvanını kullandılar ve böylece daha çok Ulu Ârif Çelebi diye tanındı.

Sultan Veled'in Fâtıma Hatun'dan doğan çocuklarının hepsi öldüğünden Fâtıma Hatun çocuk doğurmaktansa düşürmeyi tercih ediyordu. Ancak Ârif Çelebi'ye hamile kalınca Mevlânâ ona bu çocuğu düşürmemesini ve bunun için gereken itınayı göstermesini söyledi; çocuk doğunca da onunla yakından ilgilendi.

Ârif Çelebi'nin öğrenim durumu ile ilgili bilgi yok denecek kadar azdır. Nitekim müridi Ahmed Eflâkî, onun hakkında oldukça çok ve ayrıntılı bilgi verdiği halde öğrenimi konusunda sadece bir yerde, altı yaşında iken Malatyalı Selâhaddin adlı birinden Kur'an dersi aldığını kaydeder. Bununla birlikte pek parlak olmasa da divanındaki gazel ve rubâiler onun edebiyat alanında da bilgi edindiğini göstermektedir. Sultan Veled, oğlunda Mevlânâ'nın davranışlarını gördüğü için ona saygı gösterir ve hatta yanına geldiğinde ayağa kalkmaktan kendini alamazdı. Mevlânâ'nın Ârif Çelebi'ye aşırı derecede sevgi göstermesi ve onun bu tutumunun gerek ailesi gerekse diğer Mevlevîler'ce saygıyla karşılanması, Ârif Çelebi'nin her türlü hareketinin hoş görülmesine yol açtı. Nitekim bütün hayatı boyunca görülen aşırı davranışları bunu teyit eder niteliktedir.

Hür ve kayıtsız yaşamayı tercih eden Ârif Çelebi, Gazan Han'ın saltanatının (1295-1304) ilk yıllarında Irâk-ı Acem'i görmek niyetiyle Erzurum üzerinden Tebriz'e gitti. Orada tanıştığı hanın eşi İltirmiş Hatun kendisine intisap etti. Ârif Çelebi'nin İlhanlı şehzadesi Geyhatu ve Gazan Han'ın yakınları ile birlikte yolculuk ederken Merend'de şeyh Cemâleddin İshâk-ı Merendî ile tartışmalarına dair bilgiler, onun bir defa daha Tebriz'e gittiğini göstermektedir. Birçok din ve mezhep değiştiren ve sonunda Şîlik'te karar kılan İlhanlı Hükümdarı Olcaytu Hudâbende (1304-1316), Hz. Peygamber'in kabri yanında gömülü bulunan Hz. Ebû Bekir'in kemiklerini kabrinden çıkarttırıp kaçirtmak istemişti. Durumu öğrenen Sultan Veled bu teşebbüsü önlemek için Geyhatu'nun hanımı Paşa Hatun ve Gazan Han'ın hanımı İltirmiş Hatun üzerindeki etkisini düşünerek Ârif Çelebi'yi Tebriz'e göndermeye karar ver-

mişti. Ancak Sultan Vele'd'in bu kararı ölümünden sonra gerçekleşti. Ârif Çelebi babasının bu isteğini yerine getirmek üzere 1316'da yola çıktı. İç ve Doğu Anadolu şehirlerinde (Kayseri, Sivas, Bayburt) sekiz dokuz aylık bir süre geçirdikten sonra 8 Zilhicce 716'da (21 Şubat 1317) Sultâniye'ye vardı. Sultâniye'de bir yıl veya biraz daha fazla bir süre kaldı ve semâ törenini buraya ilk defa o götürmüş oldu. Sultâniye'den Konya'ya hangi tarihte döndüğü belli değildir. 719 yılı Zilkade ayının son cumasında (11 Ocak 1320) Aksaray'dan Konya'ya döndüğünde hastalandı. Yirmi beş gün hasta yatıktan sonra 24 Zilhicce 719'da (5 Şubat 1320) vefat etti.

Mevleviyye tarikatının yayılmasında büyük rolü olan Ârif Çelebi, gençliğinden itibaren daha çok dedesinin itibarına dayanan büyüklük ruhu ile Mevlevîler'e karşı olanlarla sert bir şekilde mücadele etmekten çekinmedi. Ne var ki onun bu tutumu karşısındakilere korku vermiş ve gittiği her yerde bazı olaylara yol açmıştır. Ârif Çelebi ancak babasının ısrarları karşısında evlenmeye razı olmuş, sonunda adını bilmediğimiz bir hanımla evlenmiş, bu hanımdan Emîr Âdil ve Emîr Âbid çelebiler doğmuştur.

Ârif Çelebi'nin seyahat tutkusu bir yandan Mevlevîliğin Anadolu ve Batı İran'da yayılmasına yardım etmiş, öte yandan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in sekizinci bölümünü ona ayıran müridi Ahmed Eflâkî'nin dolaylı olarak bu bölgelerin tarihî, dinî ve sosyal hayatı hakkında bilgi vermesine vesile olmuştur. Nitekim bu vesile ile Batı Anadolu'da Menteşe Beyliği (Milas, Çine vb.), Afyonkarahisar, Lâdik (Denizli), Eğirdir ve Tavas; Güney Anadolu'da Antakya, Alanya; İç Anadolu'da Akşehir, Amasya, Akdağmadeni (Amasya Madeni), Tokat, Kayseri, Sivas; Doğu Anadolu'da Erzurum, Bayburt ve Ahlat gibi şehirler, Germiyanlılar, Sâhib Ataoğulları ve bunların yöneticilerine dair az da olsa önemli bilgiler elde edilebilmektedir.

Orta derecede bir şair olan Ârif Çelebi, dedesininkilere nazîre olarak yazdığı tasavvufî rubâî ve gazelleriyle tanınır. Rubâîlerini *Ulu Ârif Çelebi'nin Rubailer* adıyla neşreden (İstanbul 1949) Feridun Nafiz Uzluk'un verdiği bilgilere göre Ârif Çelebi'nin Farsça bir divanı vardır. Millet Kütüphanesi'nde bulunan (Pertev Paşa, nr. 157) *Menâkıbü'l-Ârifîn* nüshasında bir mersiye ile seksen iki gazel ve rubâîsi yer almaktadır (vr. 176^a-217^a).

BİBLİYOGRAFYA :

Ulu Ârif Çelebi'nin Rubailer (trc. Feridun Nafiz Uzluk), İstanbul 1949; Feridun-i Sipehsâlâr, *Risâle-i Sipehsâlâr* (nşr. Saîd Nefîsî), Tahran 1325 hş., s. 151-153; a.mlf., *Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr be Menâkıb-ı Hüdâvendigâr* (trc. Midhat Baharî), İstanbul 1331, s. 205-206; Eflâkî, *Menâkıbü'l-Ârifîn* (nşr. Tahsin Yazıcı), Ankara 1980, II, 825-974; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 65-95; a.mlf., *Kataloğ*, II, 211; III, 21 vd.; H. Ritter, "Philologika XI", *Isl.*, XXVI (1942), s. 127; J. T. P. de Bruijn, "Ârif Çelebi", *El² Suppl.* (İng.), s. 83.

TAHSİN YAZICI

ÂRİF EFENDİ, Arapzâde

(bk. ARAPZÂDE MEHMED ÂRİF EFENDİ).

ÂRİF EFENDİ, Filibeli

(1830-1909)

Sülüs ve nesih yazılarıyla tanınmış Osmanlı hattatı.

Ahmed Ârif Efendi Filibe'de doğdu. "Emîr şeyhleri" denilen bir aileye mensuptur. Rumeli'de yetişen hattatların önde gelen isimlerinden olup Hacı Ârif Efendi diye de bilinmektedir. İlk tahsilinden sonra medreseye girdi. Bu arada güzel yazıya da merakı bulunduğundan Filibe Yürüyüş Camii hatibi İsmâil Efendi'ye devam ederek ondan *meşk** alıp mezun oldu. 1877-1878 Osmanlı - Rus Harbi'nde (93 Harbi) Filibe'yi terkedip İstanbul'a geldi. Geçimini temin maksadı ile Saraçhanebaşı'nda bir bakkal dükkânı açtı. İleri denebilecek yaşına rağmen, güzel yazıya olan iştiağı ve kabiliyeti sebebiyle, bir fırsatını bularak İstanbul'da zamanının tanınmış üstadı Mehmed Şevki Efendi'den *meşke* başladı ve onun

takdirini kazandı. Bir *hilye** yazarak bununla hocasından tekrar icâzetnâme aldı. 1301 (1883) tarihli bu *hilye* halen Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Güzel Yazılar, nr. 335).

Hattatlar arasında açılan imtihanı kazanarak Nuruosmaniye Camii Vakfı hat muallimliğine getirildikten sonra bakallığı bırakarak salı günleri Nuruosmaniye'de, cuma günleri de Saraçhanebaşı'ndaki evinde sülüs-nesih hat dersleri verdi. Son zamanlarında felç oldu ve 19 Eylül 1909'da vefat etti. Mezarı Edirnekapı'dadır.

Şevki Efendi'nin en seçkin talebesi olan Ârif Efendi, daha çok sülüs ve nesih yazıda tanınmıştır. Sayısız *meşk*, kıra, murakka', *hilye*, *evrâd-ı şerif*, *delâilü'l-hayrat* ve *levha* yazmış, celi yazı ile fazla uğraşmamıştır. Ancak Şehzadebaşı Camii'nin Vefa kapısı üzerine yazdığı celi besmele çok meşhurdur. Çok süratli yazı yazdığı bilinmektedir. Yazılarının çoğuna "tilmîz-i Şevki" şeklinde imza atarak hocasına olan hürmet ve bağlılığını göstermiştir. Yetiştirdiği pek çok talebe arasında Aziz Efendi (Rifâî), Elmalılı Küçük Hamdi ve Necmettin Okyay ilk hatırlanacak olanlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 54; M. Uğur Derman, *Hattat Hacı Arifler*, İstanbul 1965, s. 4; Eşref Edip, "Ârif", *İTA*, I, 491-495; "Ârif", *TA*, III, 309; R. Ekrem Koçu, "Ârif Efendi", *İst.A*, II, 993-995.

M. UĞUR DERMAN

ÂRİF EFENDİ, Kethüdâzâde

(bk. KETHÜDÂZÂDE ÂRİF EFENDİ).

Filibeli
Ârif Efendi'nin
sülüs-nesih
kitabı
(İÜ Ktp.,
İbnülemin,
nr. 285-752)